

YTTRANDE

Ert datum: 2024-02-21

Till Kulturdepartementet

Er referens: KU2024/00162

Ett starkt judiskt liv för framtida generationer. Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034. SOU 2024:3

Statens historiska museer (SHM) har med intresse tagit del av betänkandet från utredningen om nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige. SHM välkomnar på övergripande nivå förslagen i betänkandet och yttrar sig om förslag som rör kulturarvs- och utbildningsfrågor.

SHM tillstyrker förslag 5.1. om en nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034, förslag 5.1.2 om en nationell samordnare och 5.1.5. om centrala myndigheter.

SHM tillstyrker 5.5.5.förslag om Förstärkt vård av judiska byggnader och platser och betonar att även minnesplatser som rör Förintelsens historia, såsom mottagningsläger för före detta koncentrationslägerfångar efter andra världskriget och spår av flyktvägar över gränsen mellan Sverige och andra nordiska länder bör inkluderas i sammanhanget.

SHM lämnar utöver detta övergripande kommentarer som rör målsättningarna inom strategin. SHM anser även att ett levande kulturliv så som musik-, bild- och scenkonst bör lyftas fram för att främja ett rikt judiskt liv.

Beslut

Beslut i detta ärende har fattats av överintendent Magnus Hagberg efter föredragning av museichef Katherine Hauptman.

Magnus Hagberg
Överintendent

Katherine Hauptman
Museichef Sveriges museum om Förintelsen

Härmed avger Statens historiska museer remissvar angående betänkandet

Ett starkt judiskt liv för framtida generationer. Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034. SOU 2024:3.

Sammanfattning

Statens historiska museer (SHM) har med intresse tagit del av betänkandet från utredningen om nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige. SHM välkomnar på övergripande nivå förslagen i betänkandet och yttrar sig om förslag som rör kulturarvs- och utbildningsfrågor.

SHM tillstyrker förslag 5.1. om en nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034, förslag 5.1.2 om en nationell samordnare och 5.1.5. om centrala myndigheter.

SHM tillstyrker 5.5.5.förslag om Förstärkt vård av judiska byggnader och platser och betonar att även minnesplatser som rör Förintelsens historia, såsom mottagningsläger för före detta koncentrationslägerfångar efter andra världskriget och spår av flyktvägar över gränsen mellan Sverige och andra nordiska länder bör inkluderas i sammanhanget.

SHM lämnar utöver detta övergripande kommentarer som rör målsättningarna inom strategin. SHM anser även att ett levande kulturliv så som musik-, bild- och scenkonst bör lyftas fram för att främja ett rikt judiskt liv.

5.1 Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034

Betänkandets föreslår en nationell strategi som "...syftar sammantaget till att överbygga hinder som finns för att leva ett judiskt liv i Sverige i dag och för att skapa möjligheter till varaktiga och bestående förändringar i myndigheter, kommuner och regioner, samt i samhället i övrigt ". Strategin har också "...fokus på överföringen av judisk kultur och jiddisch till yngre och framtida generationer" (sid 152).

SHM välkomnar en nationell strategi och förslaget (5.1.2.) om en nationell samordnare. En nationell samordnare kan vara till stöd för kontakter och informationsutbyte mellan olika parter och möjliggöra nya samarbeten. SHM samverkar redan med ett flertal av de organisationer som nämns i betänkandet och ser positivt på den potential som finns i närmare kontakter också mellan till exempel Sveriges museum om Förintelsen (SMF) och Skolverket när det gäller utbildningsfrågor och andra kulturarvsorganisationer när det gäller bevarande och tillgängliggörande av judiska spår runt om i Sverige.

Därför behövs samverkan även mellan de olika fokusområdena som föreslås i den nationella strategin.

5.1.1 Målsättningar

SHM anser att det är en styrka att betänkandet formulerar mål för varje förslaget fokusområde. Dock skulle en tydligare målbild för vilka positiva uttryck för judiskt liv som förväntas uppnås vara önskvärt. De framskrivna målen borde vara självskrivna förutsättningar för judar i Sverige och det finns skäl att även benämna önskade lägen utöver ett normalförhållande för att uppfylla rättigheterna för nationella minoriteter. Judar är del i svensk historia och svensk kultur sedan minst 250 år och detta bör synas i en nationell strategi.

Det är därför av stor vikt att förstärka resurserna för befintliga organisationer, inrätta nya satsningar, bevara kulturarv och stärka utbildning i linje med betänkandets förslag. SHM vill därutöver betona att ytterligare satsningar på utforskande kulturverksamhet och nyskapande aktiviteter bör läggas till för att judiskt liv och judiska civilsamhällesorganisationer ska kunna fortsätta att växa och blomma.

5.1.5. Centrala myndigheter

SHM tillstyrker förslaget att regeringen utser ett antal myndigheter som är centrala för arbetet med att genomföra strategin för judiskt liv och att SHM ingår bland de myndigheterna med relevans för att stärka judisk kultur och svensk-judiskt kulturarv. SHM

5.2 Fokusområde: trygghet och öppenhet

Att judar ska kunna leva tryggt och säkert i Sverige måste vara en självklarhet för varje regering. Det är en förutsättning för judars liv i dag och ett ansvar för samhället att garantera. Stärkta åtgärder för att motverka antisemitism är därför nödvändiga och något som behöver ges mer resurser, men ansvaret för detta ligger inte på judiska organisationer eller initiativ. Arbete mot antisemitism ska inte heller blandas samman med åtgärder för att främja judiskt liv och utveckling.

SHM vill framföra att kunskap om antisemitismens historiska bakgrunder, hur den har tagit sig uttryck i olika samhällen, samt dess konsekvenser behöver lyftas fram tydligare i arbete mot dagens antisemitiska attityder. Vi ser det som viktigt att utöver dagsaktuella frågor också arbeta med historiska perspektiv eftersom bredare bakgrundkunskap behövs för att förstå händelser som påverkar samhället i dag.

SHM påminner också om att det finns ett omfattande internationellt arbete kring såväl definitioner som lärande kring antisemitism, något som fortfarande är relativt okänt för breda kretsar i Sverige. Det gäller till exempel arbetsdefinitionen av antisemitism som International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) har antagit, inklusive Sverige som medlemsland. I samband med detta vill vi även påpeka att just arbetet mot antisemitism måste kopplas samman med Förintelsens historia och här kan Sveriges museum om Förintelsen vara en resurs för att bygga upp kunskap, bevara kulturarv, forska och undervisa framtida generationer.

5.3 Fokusområde: Judiskt vardagsliv

SHM ser det som en styrka att Sverige har flera organisationer som arbetar med judiska ämnen. Judiskhet inbegriper många slags aspekter, däribland olika sätt att utöva judiskt liv, samt språk, historia, kulturarv och traditioner, respektive nyskapande judisk kultur som är en del i att forma framtiden. Tillsammans kan vi stärka, stötta och bredda effekterna av våra respektive verksamheter, samt öka förutsättningarna för att leva judiskt i Sverige. Därtill blir sammanhangen fler för majoritetssamhället att öka sina kunskaper om judiskt liv, inte minst inför jubileumsåret 250 år av judiskt liv i Sverige.

5.4 Fokusområde: Kunskap, utbildning och forskning

Förintelsen är en av de största katastroferna i världens och Europas historia, därför är den också en viktig del i Sveriges historia och i den svensk-judiska historien. Men för en institution som SMF, som arbetar med Förintelsens historia och är involverad i tillgängliggörande av samt forskning och kunskapsuppbyggnad om densamma, är det av stor betydelse att det också finns starka utbildnings- och forskningsinsatser specifikt om judiskt liv i Sverige.

SHM välkomnar betänkandets förslag på stimulansbidrag för judiska studier i grundskolan, undervisningsmaterial om den judiska minoriteten, folkbildning för ökad kunskap om judisk kultur och kulturarv, samt stärkt högskoleutbildning och forskning i judiska studier och judiskt liv. Vi trycker på att just kombinationen av flera satsningar för olika grupper med skilda förkunskaper, åldrar och personlig involvering är en styrka i de samlade förslagen.

Ett tillägg från SHM är att det kommer bli allt viktigare att också undervisa och forska om historiebrev kopplat till det svensk-judiska kulturarvet och till Förintelsens kulturarv i Sverige för att bygga upp en kompetens kring att diskutera förvanskning och missbruk av judisk historia.

5.5 Fokusområde: Judisk kultur och svensk-judiskt kulturarv

En satsning på det svensk-judiska kulturarvet välkomnas, inklusive förstärkningen för Judiska museet. Det är nödvändigt med starka judiska organisationer som representerar judar och judiskhet i Sverige, samt att judiskt kulturarv bevaras, lyfts fram och görs mer känt.

SMF bedriver en aktiv insamling av material, en betydande del av detta kommer från judiska familjer och är kopplat till Förintelsen och Sverige på olika sätt. Vår erfarenhet är att det finns och under lång tid har funnits dold eller till och med helt okänd judisk bakgrund i vissa familjer i Sverige. När museet nu etableras aktiveras också dessa personliga historier och det öppnas nya möjligheter att utforska dem. På så sätt kan olika slags kulturarv främja tillgången för fler till ett framtida judiskt liv.

5.5.5 Förstärkt vård av judiska byggnader och platser

SHM tillstyrker förslaget och betonar att även minnesplatser som rör Förintelsens historia, såsom mottagningsläger för före detta koncentrationslägerfångar efter andra världskriget och spår av flyktvägar över gränsen mellan Sverige och andra nordiska länder bör inkluderas i sammanhanget.

Dessa slags platser är inte skyddade eller vårdade i någon större omfattning i dag. Lokalhistoriska föreningar engagerar sig på några platser och gör fantastiska insatser, till exempel i lägret Doverstorp (utanför Finspång), men oftast på helt ideell basis. I denna fråga behövs såväl en initierad diskussion som plan för kunskapsuppbyggnad som bevarande och tillgängliggörande av kulturarvet i landskapet.

IHRA har under flera år arbetat systematiskt för att bevara och tillgängliggöra autentiska platser med koppling till Förintelsen och nyligen antagit en "Charter for en Safeguarding Sites". Detta arbete för att stärka bevarandet av Förintelsens minnesplatser bör uppmärksammas också i Sverige. Sedan definitionen utvidgades till att inbegripa ett större historiskt sammanhang än det som tidigare koncentrerades till "killing sites" finns många sådana potentiella kulturarv här.

5.6. Fokusområde: Jiddisch

I betänkandet ges jiddisch en särställning som kulturbärare och har självklart en central roll som minoritetsspråk, vilket SHM tillstyrker.